

Adnan ČIRGIĆ (Podgorica)

Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje „Vojislav P. Nikčević“

POVODOM JEDNOGA FALSIFIKATA*

Ovaj članak predstavlja odgovor na tekst Boška Mijanovića *Dvorac Crnojevića nije prikazan na graviri u Oktoihu* (*Matica*, br. 39, Podgorica, 2009, str. 159–180) u kojemu se iznosi netačan podatak o jeziku testamenta Đurđa Crnojevića. Mijanović u tome tekstu optužuje autora ovoga priloga da je neosnovano „napao“ Jelicu Stojanović, koja je ustvrdila da je pomenuti testament pisan „jezikom i pismom srpskim“, te da je autor ovoga priloga selektivno iznosio činjenice o toj problematici.

Crnogorski jezik dugo je i u Crnoj Gori i izvan nje bio *tabu*. A zatim se zahvaljujući angažmanu nekolicine intelektualaca montenegrista krajem 60-ih godina minuloga vijeka počela probijati svijest o njemu, prvo u inostranstvu pa tek onda u samoj Crnoj Gori. I to je danas opštepoznata činjenica kod nas. Ono što bi začudilo prosvijećeni svijet jesu otvorena i prikrivena negiranja, falsifikovanja, podmetanja i slična nepočinstva raznoraznih profesora i profesoresa, novinara, pjesnika, predstavnika različitih struka, a posebno pojedinih jezikoslovaca i književnih teoretičara i istoričara s Filozofskoga fakulteta u Nikšiću¹ u vrijeme kad je država Crna Gora svojim Ustavom crnogorski jezik proglasila za službeni. U posljednjem broju časopisa *Matica* pridružio im se i penzionisani matematičar s Cetinja – Boško Mijanović.²

U radu *Dvorac Crnojevića nije prikazan na graviri u Oktoihu*, koji vrlo malo veze ima s naslovom koji mu je autor našenuo, matematičar Boško Mijanović dao se u kulturološke, književne, jezičke, slikarske, istoriografske

* Ovaj prilog objavljen je u časopisu *Matica*, br. 40, *Matica crnogorska*, Podgorica – Cetinje, 2010, str. 221–226. Budući da su se prilikom objavljivanja potkrale nekoliko tehničke greške, ovde ga objavljujemo u ispravljenoj verziji. Prim. autora.

¹ O tome videti više u: Adnan Čirgić: „Aktuelna jezička politika u Crnoj Gori“, *Matica*, br. 37/38, *Matica crnogorska*, Podgorica – Cetinje, 2009, str. 17–90.

² Videti: Boško Mijanović: „Dvorac Crnojevića nije prikazan na graviri u Oktoihu“, *Matica*, br. 39, *Matica crnogorska*, Podgorica – Cetinje, 2009, str. 159–180.

i ine kritike i analize. Svojim kritizerskim perom obrušio se i na žive i mrtve, na: Marka Dragovića – crnogorskoga kulturnog stvaraoca na razmeđu XIX i XX vijeka, književnika Momira Markovića, jezikoslovca Adnana Čirgića, historičara Radoslava Raspopovića, historičara umjetnosti Pavla Mijovića, historičara umjetnosti Rajka Vujičića, historičara književnosti Đorđa Sp. Radojičića, bibliografa Dušana Martinovića i druge. Da je Crna Gora rasadnik „eksperata opšte prakse“, pasioniranih „polihistora“ spremnih da u svakome trenutku i na svaku temu – od problema historije umjetnosti, prirode književnoga teksta ili metodologije naučnoga rada – s podjednakom kompetencijom, autoritativno prosuđuju i presuđuju, nije nepoznat fenomen. Pomenutim je pamfletom i Boško Mijanović na velika vrata ušao u to probrano, „sveznadersko“ društvo.

Danas je i laicima poznato da je još Aristotel prije dvije hiljade i trista godina definisao razliku između historije i književnosti, odnosno „pjesništva“. Još u antičko doba postalo je jasno da historijska istina ne obavezuje pjesnike. Iako taj podatak nije neophodan u matematici, ipak bi i matematičari morali znati, kad se počnu upuštati u neke izvanmatematičke vode, kao što to čini npr. Boško Mijanović kritikujući Marka Dragovića, a povodom jednoga fikcijskog a ne historiografskoga teksta, što pod terminom „oganj“ možda nije podrazumijevao samo „artiljerijski oganj“ nego i „oganj iz pušaka“ i sl. ili, kritikujući književnika Momira Markovića, što u svojoj knjizi upotrebljava termin „vadžola“ u vrijeme kad se u Crnoj Gori nije ni znalo za njega... Da je bio malo dosljedniji, Mijanović je kritiku mogao uputiti i Šekspiru lično – avaj, kako to da najslavniji kraljević svjetske književnosti – ne govori danski!?

Ipak, predmet ovoga teksta nijesu ni fadžola ni oganj, nego tendencioznost Boška Mijanovića u dijelu koji se odnosi na imenovanje jezika u testamentu Đurđa Crnojevića. Mijanović kaže: „Kada se piše naučni ili stručni tekst, ne bi se smjele iz poznatih činjenica uzimati samo one koje služe da opovrgnu neku tvrdnju, a izostaviti one koje tu tvrdnju potvrđuju, već iz svih njih treba da se izvuče zaključak. Adnan Čirgić napada Jelicu Stojanović zato što 's pozivom na udovicu Đurđa Crnojevića utvrđuje kako je testament ovoga vladara pisan *srpskim jezikom* iako se u sačuvanom prijepisu na talijanskom jeziku kaže da je testament pisan *jezikom i pismom slavenskim*' (...). Ali Adnan Čirgić nije htio da napiše da zvanični organi u Veneciji kažu da je Đurđev testament pisan na *srpskom jeziku*. Navešću ih onako kako ih je Miloš Milošević preveo u svojoj knjizi *Testament Đurđa Crnojevića* (kritičko izdanje sa komentarom, Cetinje 1994): (...) *testamentarni zapis spomenutog njenog pokojnog muža, pisan njegovom vlastitom rukom, na srpskom jeziku, (...) uputiti rečeni testamentarni zapis, pa da se sa srpskog na latinski jezik, kao što je gore rečeno, prevede (...)* To traženje je procijenjeno pravednim i ostvareno preko vjerodostojnog prevodioca, sa spomenutog jezika srpskog

na latinski, jer je taj testamentarni zapis bio i jeste napisan na spomenutom jeziku srpskom. (...) rukom istog gospodina Đurđa, na jeziku i slovima srpskim napisan i potpisan (...) testamentarni zapis sa srpskog jezika na latinski jezik od stručnih lica redigovati... (str. 49–53).

Zar srpski jezik nije slovenski jezik?“³ – Mijanović završava svoju „odbranu“ Jelice Stojanović.

Zaista je u najmanju ruku neobično da onaj koji spočitava nekome da selektivno iznosi činjenice i sâm nekoliko redaka poslije toga izbjegne da spomene ključnu činjenicu u problematici kojom se bavi, kao što to radi Boško Mijanović u pomenutom slučaju. Naime, mi nijesmo „napadali“ Jelicu Stojanoviću, već smo skrenuli čitaocu pažnju na njezina krivotvorenja istine o crnogorskoj jezičkoj prošlosti i sadašnjosti. Da podšetimo, tada samo napisali: „Osnovna je namjera ove autorke (Jelice Stojanović – prim. A. Č.) da po svaku cijenu, služeći se čak i falsifikatima, pokaže kontinuitet srpskoga jezika u Crnoj Gori od početaka pismenosti (reklo bi se čak i u onom periodu kad se o srpskome jeziku ni u Srbiji ne može govoriti). Umjesto detaljnijega osvrta na sve omaške ovoga rada, zadržimo se samo na nekim. Autorka je svoj rad koncipirala kao kakvu brošuru Srpske radikalne stranke, pa će u skladu s tim konstatovati: 'U granicama današnje Crne Gore, kao što je poznato, nalaze se teritorije koje su nekad pripadale različitim formacijama srpskih zemalja“⁴, te „No njoj (Jelici Stojanović – prim. A. Č.) je draža 'istina' Ljubomira Đurkovića-Jakšića, čijih se metoda pridržava, pa s pozivom na udovicu Đurđa Crnojevića utvrđuje kako je testament ovoga vladara pisan srpskim jezikom iako se u sačuvanom prijepisu na talijanskom jeziku jasno kaže da je testament pisan jezikom i pismom slavenskim (lingua et lettera schiava).“⁵ Naravno, i dalje smatramo isto! A budući da Boško Mijanović tvrdi kako je pomene srpskoga jezika preuzeo iz kritičkoga izdanja *Testamenta Đurđa Crnojevića*, čiji je priređivač Miloš Milošević,⁶ sasvim je jasna njegova tendencija da odbrani falsifikat Jelice Stojanović kako je taj testament pisan srpskim jezikom. Da je Bošku Mijanoviću bilo stalo do naučne istine na koju se poziva u polemici s nama, ne bi preskočio ključnu činjenicu da u dijelu testamenta koji je pisao Đurđe Crnojević, odnosno preveo pisar Stjepan Paskvali, nigde nema pomena o srpskome jeziku i pismu. Naprotiv, onde jasno stoji da je riječ o jeziku i pismu slovenskome, kako smo naveli i u osvrstu na tekst Jelice Stojanović. A u prijevodu testamenta Đurđa Crnojevića, koji je sačinio Miloš Milošević, kaže se ovo: „Ja, Stjepan Paskvali pok.

³ Boško Mijanović, *n. d.*, str. 165-166.

⁴ Adnan Čirgić, *n. d.*, str. 77.

⁵ Isto, str. 79.

⁶ Miloš Milošević: *Testament Đurđa Crnojevića*. Kritičko izdanje s komentarom, Podgorica – Cetinje, 1994.

gospodina Nikole, došao sam u kancelariju presjajne gospode Sopragastalda i svjedočim da sam gore napisani testament, ili zapis (testamentarni), pisan mojom vlastitom rukom, preveo sa jezika i pisma slavenskoga, (pisanog) rukom pokojnog presvijetlog gospodina Đurđa Crnojevića, pokojnog presvijetlog gospodina Ivana, i to vjerno od riječi do riječi, kao što se u onom sadrži, ne mijenjajući ili iskrivljujući smisao bilo koje stvari, sa vlastitim potpisima svjedoka (...).⁷ Kao potvrdu toga citata donosimo preslik stranice testamenta Đurđa Crnojevića iz pomenute knjige.

82 Al qual ricomando la mia peccatrice anima, de mi Zorzi, ed a ti, consorte mia,
con li filioleti mei. Nel millesimo qua-
83 dringentesimo nonagesimo nono dela natività de Christo. Et de Adamo sette
mille et octo, nel mese de octobre, adi 22,
84 in Milano. Io Zorzi Cernovich ho scripto de mia mano, presenti li testimonii
infrascritti. Et sigillai con lo mio sigillo grande per
85 mazor fede. Io Triphon Buchia da Catharo, nepote da parte di sorella del si-
gnor Zorzi Cernovich, son testimonio del soprascritto.
86 Io Frano Mednich, son testimonio del soprascritto, essendo servidor del signor
Zorzi Cernovich. Io Laicho Stanissalich, servidor del signor
87 Zorzi Cernovich, son testimonio del soprascritto. 1514, adi 20 april, Io Stepha-
no de Pasquali, quondam messer Nicolò, costituito nel officio
88 di Magnifici Signori Sopragastaldi, fazo fede qualiter el soprascritto testamen-
to, overo cedula, scripta de mia man propria, ho transducta de lingua et lette-
ra
89 schiava, de man del quondam Illustre Signor Zorzi Cernovich, quondam del
Illustre Signor Zuane; questo fidelissimamente de verbo ad verbum, como in
quello
90 se contien, senza mudar, over alterar, el sentimento de cosa alguna, con le sue
sottoscription di testimonii, come in esso. Et in fidem
91 me subscripsi etiam propria manu. Hic finis. Volentes et firmiter statuentes
quod suprascripta Helisabet, relicta suprascripti quondam domini Georgii Cerno-

82 Њему препоручујем моју грешну душу, мене Ђурђа и тебе, жено мо-
ја, са дјечицом мојом. Хиљаду
83 четиристоте деведесет девете од рођења Христова, а од Адама седам
хиљада и осме, мјесеца октобра, дана 22
84 у Милану. Ја, Ђурђе Црнојевић, написао сам својеручно, у прису-
ству дољеспоменутих свједока и печатах својим великим печатом за
85 већу вјеродостојност. Ја Трипун Бућа из Котора, исхак од стране
сестре господина Ђурђа Црнојевића, свједок сам горе написаног.
86 Ја, Франо Меднић, свједок сам горе написаног; као слуга господина
Ђурђа Црнојевића. Ја, Лајко Станисалић, слуга господина
87 Ђурђа Црнојевића, свједок сам горе написаног. 1514, дана 20. апри-
ла. Ја, Стјепан Пасквали пок. господина Николе, дошао сам у кан-
целарију
88 пресјајне господе Сопрагасталда и свједочим да сам горе написани
тестамнт, или запис (тестментарни), писан мојом властитом ру-
ком, превео са језика и писма
89 славенскога, (писаног) руком покојног пресвијетлог господина
Ђурђа Црнојевића, покојног пресвијетлог господина Ивана, и то
вјерно од ријечи до ријечи, као што се у оном
90 сдржи, не мијењајући, или искривљајући смисао било које ствари,
са властитим потписима свједока, као што (стоји) у њему, и за
овјеру
91 се и потписах властитом руком. Ту је крај. Хтијући и чврсто утврђу-
јући да се гореспоменуца Елизабета, удова гореспоменутог господи-
на Ђурђа

⁷ Miloš Milošević, n. d., str. 65.

Boško Mijanović je u svojoj „odbrani“ Jelice Stojanović, odnosno u đerićevskoj odbrani pojave srpskoga imena u Crnoj Gori preskočio da spomene krucijalni podatak da svi spomeni srpskoga jezika i pisma u testamentu o kojemu je riječ potiču zapravo od mletačke administracije. Na to je skrenuo pažnju Miloš Milošević u predgovoru izdanja koje je i sâm Mijanović koristio. Naime, Milošević objašnjava kako je svaki testament, pa i Đurđev, bio pravno nevalidan u originalu. Da bi stekao pravnu validnost, testament je morao biti podvrgnut pravilima mletačke administracije, „morao je prije svega biti preveden i, sa uvodnim i završnim klauzulama, prepisan u zvanične spise, rukom duždeva notara. Prevodilac je bio Kotoranin Stjepan Paskvali pok. Nikole i on je izvršio prevod na italijanski jezik, možda još 1503. godine, a 1514. pred vlastima potvrdio autentičnost tog prevoda. Notar Đakomo Grasolari (Giacomo Grassolari) dao je zvaničnu redakciju teksta, a cjelokupna procedura je dovršena 4. januara 1517. godine“.⁸ Poslije toga postupka original Đurđeva testameta nije imao pravnu snagu, pa je tako i zagubljen. „Zna se samo pouzdano da je postojao, jer sam prevodilac Paskvali svjedoči da ga je prevodio 'sa jezika i pisma slavenskoga', a mletačka administracija u Senatu navodi u svom uvodnom tekstu na više mjesta da je original pisan svojeručno 'na srpskom jeziku i pismu' pa ga treba prevesti na latinski jezik.“⁹ Navedeni Miloševićev citat nalazi se na samome početku knjige, pa je teško povjerovati da ga je Mijanović previdio kad se zna da je dobro iščitao cijelu knjigu da bi u njoj našao svih šest potvrda imena srpskoga jezika, koje je i naveo. Ali nije naveo da nijedan od tih pomena ne potiče iz pera Đurđa Crnojevića niti njegova prevodioca Kotoranina Stjepana Nikolina Paskvalija, kao što nije spomenuo da svi ti pomeni srpskoga jezika i pisma potiču od mletačke administracije. A bio je dužan to naglasiti jer se u Miloševićevoju knjizi kojom se koristio to na više mjesta decido kaže!

Podmetanje srpskoga jezika Đurđu Crnojeviću starije je od Jelice Stojanović i Boška Mijanovića. Danilo Radojević skrenuo je na taj problem pažnju u knjizi *Crnogorci na limesu*,¹⁰ a Vojislav P. Nikčević u knjizi *Crnogorski jezik*, tom II.¹¹ Riječ je o falsifikatu Vasilija Đerića,¹² koji, baš kao i Jelica Stojanović i Boško Mijanović, navodi sintagmu *srpski jezik* u tome testamentu, bez naznake da je riječ o napomeni duždeva notara i kancelara Đakoma Grasolarija, a ne o tekstu Đurđa Crnojevića ili njegova prevodioca Stjepana Kotoranina.

⁸ Miloš Milošević, *n. d.*, str. 5.

⁹ Isto.

¹⁰ Danilo Radojević: *Crnogorci na limesu*, Podgorica, 1999, str. 61.

¹¹ Vojislav P. Nikčević: *Crnogorski jezik*, tom II, Cetinje, 1997, str. 58-59.

¹² Vasilije Đerić: *O srpskom imenu po zapadnijem krajevima našega naroda*, Beograd, 1900. Drugo „vrlo povećano izdanje“ objavljeno je 1914.

Nema sumnje – Boško Mijanović pažljivo je pročitao knjigu Miloša Miloševića *Testament Đurđa Crnojevića*. O tome svjedoče brižljivo odabrani pomeni srpskoga jezika u njoj. Isto tako nema sumnje – Boško Mijanović je u njoj morao pročitati objašnjenje Miloša Miloševića o toj sintagmi. A da nema sumnje u to da je Boško Mijanović prećutkivanjem ključnih činjenica koje objašnjavaju porijeklo te sintagme želio podržati i osnažiti falsifikat Jelice Stojanović o srpskoj jezičkoj tradiciji u Crnoj Gori – svjedoči i posljednja rečenica njegove polemike s nama: „Zar srpski jezik nije slovenski jezik?“. Srpski jezik jeste slovenski, ali matematičar Boško Mijanović ipak nije Pitagora.

Citirana literatura:

- Čirgić, Adnan: *Aktuelna jezička politika u Crnoj Gori*, Matica, br. 37/38, Matica crnogorska, Podgorica – Cetinje, 2009, str. 17–90.
- Đerić, Vasilije: *O srpskom imenu po zapadnijem krajevima našega naroda*, Beograd, 1900. Drugo „vrlo povećano izdanje“ u Beogradu 1914.
- Mijanović, Boško: *Dvorac Crnojevića nije prikazan na graviri u Oktoihi*, Matica, br. 39, Matica crnogorska, Podgorica – Cetinje, 2009, str. 159–180.
- Milošević, Miloš: *Testament Đurđa Crnojevića*. Kritičko izdanje s komentarom, Podgorica – Cetinje, 1994.
- Nikčević, Vojislav P.: *Crnogorski jezik*, tom II, Cetinje, 1997.
- Radojević, Danilo: *Crnogorci na limesu*, Podgorica, 1999.

Adnan ČIRGIĆ

IN THE GROUND OF ONE FORGERY

The paper represents the answer to the paper written by Bosko Mijanović, entitled *Dvorac Crnojevića nije prikazan na graviri u Oktoihi* (Matica, no. 39, Podgorica, 2009, pp. 159-180) where is given a false piece of information about the language of the will of Đurađ Crnojević. Mijanović makes an accusation against the author of the text, who, in his opinion, had attacked Jelica Stojanović without a palpable reason and that the fact of the problem were only partially true. Jelica Stojanović claimed that the will had been written in the Serbian language.